

Ако гласи да је митрополит, онда је то митрополит, а не епископ.

Ако гласи да је митрополит, онда је то митрополит, а не епископ.

Ако гласи да је митрополит, онда је то митрополит, а не епископ.

Ако гласи да је митрополит, онда је то митрополит, а не епископ.

Ако гласи да је митрополит, онда је то митрополит, а не епископ.

Живот и дела и повести богоугодних дела христољубивих краљева српске и поморске земље, међу којима похвалићемо првога начелника им светог оца нашега Симеона Немању, новог мироточца српскога, и сина му преосвећенога архиепископа кир Саву; и брата његова, преосвећенога првовенчаног краља Стефана; и синове му краља Радослава и Владислава, и брата им благочастивог и великога краља Уроша; и жену његову благочастиву краљицу Јелену, наречену у анђелском образу монахиња Јелена; и њезина сина превисокога и крепкога краља Стефана, такође нареченога у анђелском образу Теоктист монах; и његова брата благочастивог и христољубивог и самодржавнога са Богом све српске и поморске земље господина краља Стефана Уроша; и сина му превисокога и благочастивог краља Стефана Уроша трећег; и сина му моћнога и самодржавнога краља Стефана, унука светог краља Стефана Уроша. Похвала живота њихова састављена преосвећеним архиепископом кир Данилом (и) успомена њихова престављења. — Владико благослови!

Ако гласи да је митрополит, онда је то митрополит, а не епископ.

Живот благочастивога краља Уроша

Вазљубљени љубитељи Христа, ево се сада спрема ум слабога самисла худога и смртнога тела мога, и хоће да принесе достојне похвале онима који су Христа заволели. Али не знам како или где да нађем реч. Но прво поменух Бога, и узвеселих се, и опет ка овима припадам, и молим се и говорим: „Добри и премилостиви и најмилосрднији и незлобиви Господе, који нећеш смрти људи, но хоћеш да се сви упуте на покајање, који си рекао у Твојем светоме еванђељу: „Молите и даће вам се“¹, и опет: „Што год узмолите у молитви верујући, све ово ће вам се дати“². Зато и ја молим најмилосрдније Твоје човекољубље да ми се да реч за отварање уста мојих, дарована ми Твојим светим и животворним Духом. Јер утврђиван и уразумљен Његовом свеподатљивом благодаћу, моћи ћу, ја грешни и јадни слуга Твој, усказати и нека дела, и множину Твојих неисказаних чудеса, а уз то достојним речима похвалити ове Твоје слуге и господу моју, које Твоја божаствена благодат венча и веома узвеличи и прослави изнад многих моћних на земљи. Јер ево, Владико Христе, испуњавањем благодаћу неисцрпнога дара Твоје благодати, и узимајући од неисцрпнога и медоточнога и непресушивога извора Твојих божанских речи, треба ми Твоја милостива посета, да се утврди мој ум, и да буде непоколебим демонским искушењима, и „не склони срца мога на лукаве речи, и положи, Господе, ограду устима мојима“³, да не задрема душа моја од малаксалости, но утврди ме у Твојим речима. Јер Богоотац и пророк Давид приводећи себи у помоћ благодат Твоју, говораше: „Нека дође, Господе, на мене милост Твоја, и нека ме, слугу Твога, утеши по речи Твојој“⁴. Тако исто и ја сиромас смело вапијем и говорим у умиљењу срца: „Поспеши и упути срце моје да почне богоугодан и разуман овај живот, и да га оконча добрим делима. Јер отворићу уста моја, и напуниће се Духа⁵ од трисветлога Божества, и поставићу вам, свечасни у Господу са-

брани зборе црквени, трпезу, не хлеба, ни вина и мириснога мяса, но трпезу пуну и украшену књижевним јелима, слабу од меда и саћа⁶. Јер хоћу, о љубимци, сећајући се неких ствари из живота ових благочастивих и христољубивих, да покажем пут ва-шем богољубљу, и часно узевши реч песмопевца Да-вида, који је рекао Духом светим: „Ко је велики бог као Бог наш? Ти си Бог који чини чуда“⁷. И јер је велика поврх нас Твоја милост, и до облака је истина Твоја⁸. Но ходите сада, вазљубљени, који волите празнике, а још више као ваистину побо-жни и достојноимени христољупци, и насладите се данас, приклонивши уши ваше ка слушању божаствених списа. Јер ево настаде нам данас божаствена и свехвална успомена благочастивих и христољуби-вих царева, који су засијали у отачаству своме, т.ј. у српској земљи. Јер од доброплоднога корена масли-нина дрвета, које насади десница Владичња, а напа-јано силом божаствене масти, а узраштавано светим Духом, овога, мислим, господина ми и учитеља, прво-га обновитеља и просветитеља отачаства свога и новог мироточца српске земље, преподобнога оца Симеона званог Немању, и сина његова преосвећеног архиепископа кир Саву, другога сина његова Стефана првовенчаног краља, од кога изниклоше доброхвалне и многоразличне гране, као добромирисни цветови, украшени и испуњени Духом светим, предивни при-зори за све који гледају. Јер три су његова сина: прво краљ Радослав, друго краљ Владислав, и трећи овај велики краљ Урош, чије похвале богоугоднога живота наумисмо саставити, и како крепко и само-државно предржаше престо краљевања српске земље, и ко од њих колико предржа престо владавине њихове.

Ми смо дужни ово изнети о њима, што слушасмо и разумесмо, или неки од старих људи беху сведоци дела њихових, која учинише у данима свога живота, и они нам објавише, и ово све по имену износимо.

Овај Радослав краљ био је краљ у отачаству своме шест година, и тако предаде дух свој Господу, и тело његово би положено у дому Св. Богородице,

у месту званом Студеница, и тамо лежи и до данас, увек до сада помињан због своје велике врлине и добровернога живота.

А после њега узе престо краљевства његов брат, названи у царском чину Владислав краљ. Јер овај примивши самодржавно и моћно краљевство српске и поморске земље, и удостојен великолепе и чудне части од Господа, израсте од доброга корена пре-красни и предивни цвет. Овај велики од великих, и преславни од преславних, ма да је био средњи међу својом браћом, но Христовом помоћу највише је на-предовао у свима богоугодним делима, имајући у срцу своме неисказано и небројено богатство скупоценога бисера, т.ј. Христа⁹, који је испунио срце и ум његов да се приљубљује Господу. Јер Њега је љубио од све душе своје, и Њему једином је радио у сва-ком благоверју и чистоти добрих врлина, и увек је чинио богоугодна (дела), (према) апостолу који је рекао: „Ревношћу не лениви, духом ватрени, Гос-поду работајући“¹⁰. Тако и овај младић, трудећи се да уђе у тешка дела и да се умртви за свет, а да жив буде за добра дела, и желећи стићи у прене-бесне станове, подиже на земљи божаствене храмове са сваком чудноватом лепотом, и испуни (их) прило-зима и даровима и сваким црквеним частима изо-билно.

Овај благочастиви краљ Владислав од основа подиже божаствену цркву у име Спасово, звану Ми-лешеву, где положи тело великога архијереја Хри-стова Саве, преневши (га) од славнога града Трнова, где лежи часно и до данас. А многе су и небројене његове милостиње ништима и странима и слабима, сећајући се онога страшнога дана, грознога и тре-петнога суда, пред који имамо да станемо сви ми обременени гресима, са лицем пуним стида и оборе-них очију, као што рече апостол: „О ја јадни човек, ко ће ме избавити од онога вечнога огња“¹⁰. У доброј вери владајући и болујући за отачаство своје, даде многе милостиње у Свету Гору и тамо у божаствене манастире за блажени и свети спомен себи

и својим родитељима. А веома многе су и друге његове врлине, којима га Бог обдари.

Благоверно проводивши овај живот и краљевавши у своме отачаству седам година, и тако пређе у бесконачне векове радујући се у Господу, и би положено његово богоугодно тело са велелепним похвалама у манастиру који он подиже, у дому Спасову, у месту званом Милешева, и ту лежи и до сада часно помињан у Господу.

После овога, благовољењем Божјим прими престо краљевства брат његов, звани велики краљ Урош. Овај такође пун милости и божаствене благодати, васпитан у доброј вери и разуму својих родитеља, и научен божаственом закону, био је ревнитељ отачским законима и предањима. Јер на овом процвате светиња Господња, према Богооцу који јавља, јер рече: „И на оном ће процвати светиња моја“^{10а}, такође: „Очи Господње су на праведницима“¹¹. А Исаија: „Ево син мој који ми се свиде, и вазљубљени мој, на кога се поузда душа моја“¹². Јер будући савршен великолепно лепотом изгледа и красотом, имао је свагда у срцу своме страх Господњи, и њиме утврђујући свој ум, паде на земљу, од које би узет, и клањајући се Владици своме говораше:

„Господе, наведи ме на Твој пут, и поћи ћу у истини твојој“¹³, и Твојом вољом подај лепоти мојој силу, и „не одврати лица Твога од мене“¹⁴, да не будем кадгод смућен, и утврди земљу отачаства мога, даровану ми свемоћном Твојом десницом, јер ти си утврђење оних који притичу к Теби, „јер на Тебе се уздасе оци наши, уздасе, и спасли су се.“¹⁵

Ово говорећи овај благочастиви и велики краљ Урош, непоколебивом вером љубави хришћанске предржа престо краљевства, живећи у најсрдачнијој љубави са околним царевима, јер га веома љубљаху због врлине његове, поштујући га по достојању и знајући га као крепкога краља у своме отачаству, у српској земљи.

Када је проводио дане своје на престолу Богом дарованог му краљевства, паде му на памет она реч, коју је Господ рекао о првосазданом човеку, када рече: „Није добро да човек буде сам, створимо му помоћ“, како књиге од Постања¹⁶ сведоче о овом. Тако и овај благочастиви узе себи жену од царскога племена, од фрушкога* рода, звану благочастиву краљицу Јелену. И када је овај такав брак био састављен, живљаше овај христољубиви краљ у своме отачаству са Богом дарованом му супругом, јер достојно ми је ово изрећи, богољубивом Јеленом, увек непрестано поучавајући се премудрости, којом је могуће угодити Богу добрим и богољубазним делима. Јер књиге Соломонове кажу: „Из уста праведнога капље премудрост, а уста нечастивих одвраћају се“¹⁷, и „праведници ће живети на векове, и од Господа им је награда“¹⁸. И Богоотац (пророк Давид) сматрао је праведнике блаженима у псалму, јер рече: „Блажен си, и добро ће ти бити; и жена твоја (је) као плодовита лоза у странама дома твога“¹⁹.

Јер ова господа моја Богом подигнути и сједињени по законском предању, остајаху у вољи страха Господњег, божаствени и целоумни и богомисаони савет савешавши међу собом, и ставши на молитву крепко се помолише Богу у умиљењу срца, овако говорећи:

„Дароваоче живота, бесмртни цару и избавитељу свега, најсилнији, незлобиви и најмилосрднији Господе, који се хвалиш на висинама, и који примах трисвету песму од небеских сила, који си у неприступној светлости, који си рекао својим пречистим устима у Светоме Писму: „Сваки који верује у мене неће се постидети“²⁰; и песмопевац: „Обећајте (помолите) се и подајте Господу Богу нашему“²¹; и васељенски учитељ апостол сведочи нам говорећи: „Сваком молитвом и мољењем молећи се у сваком трпљењу и молитви“²². А и праведни Јов каже: „СТИЖЕ ми молитва ка Богу и пред Њиме капљу ми очи“²³. Да, ево дакле сада, превечни

* Тј. францускога

цару, ово видећи и слушајући божествена Твоја писања, вапијемо ка Теби: Дароваоче добара, отвори нама недостојним слугама Твојима двери милости Твоје, и отвори утробу Твога човекољубља, и изли нама од пречистог и животворнога Твога Духа обилну неисцрпну доброту, умили се и наговори се, и не лиши нас грешних милости и славе царства Твога. Јер Ти си палима уздизање и живот онима који умиру, и сатрвенима подизање. Услиши ову нашу молитву, и дај нам угодан плод од наше утробе, и дај да нам се роди чедо по вољи и доброти Твога разума, да буде нама, слугама Твојима, утеха и радост због велелепног имена Твога. Да, Господе, не презри створења руку Твојих, но испуни, Господе, нашу молитву, који наводимо реч пророка: „понижисмо се и спасе нас“,²⁴ и да увек хвалимо Твоје неисказано човекољубље, у све дане нашега живота и на векове векова, амин.

А Владика свега створења и Господ славе, Очево послање и праведно сунце, даровалац добара, који испуњује све молитве које воде ка спасењу, и који чини вољу оних који Га се боје и услишава њихову молитву, који је утврдио небеса мудрошћу,²⁵ који је поставио земљу на водама, који даје свакоме дисању живот,^{25a} не презре створења руку својих, које је било обузето смртном пропадљивошћу; приклонивши небеса сиђе,^{25b} прикривши божанство телом, и без греха поставши телом Бог и човек, ваплоти се у пречисту Дјеву Богородицу и од ње неизречено роди се, прошавши кроз Њу и опет је учини запечатљену, како, зна сам Он. Он чувши Ану где тужи у Силоаму, плачући и молећи се, да јој се дарује чедо, и говорећи: „Ако погледаш на смирење моје и даћеш ми семе мужа“,²⁶ послуша ју Господ, и даде јој пророка Самуила. А друга Ана Јоакимова, такође плачући у башти својој због чеда, роди свету Дјеву Марију. Исто тако услиша молитву Аврама и Саре и дарова им Исака обећањем.^{26a} Послушавши Захарију и Јелисавету, даде им родити Јована Крститеља^{26b} проповедника покајања и вођу ка спасењу. Јер Он, неисповедим и неисказан, и богат у милости, заволевши нас због превелике своје

доброте, и увек бринући се о човечјем роду, од првога Адама и до сада, праведан Бог, који испитује срца и утробе,²⁷ услиша молитву благоверних ових слугу својих, и посла посету светог својега и животворнога Духа, који ће јавити зачеће добра плода, испуњујући им молбе, као и обећања споменутим праведницима.

И после овога заче благочастива и христољубива Јелена у својој утроби. Када је дошло време да роди, по вољи и милости доброга Бога роди свога сина, Богом насађену грану од доброплоднога корена. Јер на овом детету се испунише богосветле и многохвалне радости његових родитеља, и многи се обрадоваше због његова рођења, и уједно се обрадоваше све државе отацтва овога великога краља Уроша. Родитељи овога богознаменитог детета запевахе најчаснију песму са Давидом, говорећи: „Велик је Господ наш и велика је моћ његова, и разум његов не може се описати“.²⁸ „Јер нам Његово свето име учини величину силну“.²⁹

Узевши Богом дарованог им сина, пород добре вере, учинише све обично о детету по божаственом закону, даровавши му бању крштења, и крстивши га у име Оца и Сина и светог Духа и дадоше му име Драгутин, који ће заиста бити драг и угодан Богу у сваком добром делу, и који ће толико узрасти целомудреним умом. Јер почину на овоме младићу Дух премудрости, Дух страха и разума Божија.³⁰ Богоотац пророк рече говорећи: „Из уста младенаца и оних који сисају спремио си хвалу“.³¹ Јер начетак Господу је исповедање Његово. Добрим делима служише Господу у младости својој, испуњујући речи које је пророк рекао: „Не ревнуј (у) лукавим, нити завиди онима који чине безаконе“,³² свакако чувајући себе, да не даде Господу безумља уснама својима, у сладост примаше речи божаствених списа, и у њима утврди свој ум од све душе, говорећи: „Закон је твој светлост мојим стазама“³³, „и неправду омрзнух и постаде ми одвратна, а заволах Твој закон“³⁴.

Када је доспео до младићског узраста, и пошто је Христос сунце праведно освећивао његов ум, овај

богољубазни младић учаше се да поје Господу: „Господе кажи ми, да разумем“³⁵. И дадоше га родитељи његови на учење светих и божаствених књига, и њих научи, вешто и разумно, и наслађујући се добрим и красним речима њиховим, хтео је да спреми већу наду не само себи, но и целоме своме Богом дарованом му отачаству. Хотећи га из блата греховне дубине, осетивши га својим поукама, привести ка разуму Христове љубави, трудио се је да испуни недостатке родитеља својих. Овај христољубиви младић, ваистину беше дар дарован његовим родитељима, и имајући свагда велику радост у њему, не престано слаху Господу Богу благодарне молитве за утврђење његово у животу и доброј вери, и волели су га веома, и на њему се испунио неисказан диван изглед, и увек су се бринули о овом душељубазном им чеду, и васпитаваху га родитељи његови са страхом Божјим у сваком благоверју и чистоти, и научише га сваком богољубљу и добром владању.

Када је прошло извесно време, и када је дорастао овај блажени до младићког узраста, хтели су његови родитељи да се по закону ожени, и узевши кћер од царскога племена угарскога народа, заручише му благочастиву жену, звану Кателину. А отац његов, краљ Урош обећа му дати краљевство, и са великим обећањем изрече да неће прекршити свога обећања, но да ће га учинити краљем у отачаству своме, у српској земљи, и да ће му за живота свога даровати свој престо. Такође и свату своме краљу угарскоме обећа се, говорећи му:

„Хоћу да даш кћер твоју за мога сина, јер ће у великој части и хвали ићи ка царском престолу и бесценом бисеру. Јер ево ћу учинити да син мој буде самодржавни краљ свој српској и поморској земљи“.

Када се ово свршило, живљаше овај богољубиви младић са својом женом у двору родитеља својих, гледајући ка вишњему истоку истока, чекајући неиспитане милости свога љубитеља Христа, који је подигао рог православне вере христољубивих праро-

дитеља његових и родитеља, желећи и сам великога просвећења Спаса Христа. Имајући у срцу своме смирену мудрост, живљаше безлобним животом, и сети се оне речи Владичине, коју рече својим ученицима: „Ко хоће међу вама да буде први, нека буде последњи од свију“³⁶. И опет: „Сваки који се узноси, понизиће се, и који се понижава, узнеће се“³⁷; јер каже један међу премудрима: „Сва дела смернога јавно ће изићи пред Бога“³⁸. И овај младић послушавши добру реч, вапијаше:

„Приону душа моја уза Те, и мене узе десница Твоја“³⁹. „И ти си Онај који ми спремаш наследство моје“⁴⁰. „На Теби се утврдох од утробе, из утробе матере моје“⁴¹, знам Владико, да се сваки, који се узда у Тебе, неће посрамити“^{41а}. И нека буде са мношћем грешним слугом Твојим по Твојој вољи.

И тако се покораваше својим родитељима у свему, осећајући љубав према свима, и утврђујући у себи заповести списа речи Божјих. И живео је у побожности и чистоти у дому очеву са нешто мало људи својих, гледајући ка милостивоме Богу свију, и чекајући да прими оно што је његов родитељ обећао.

Када родитељ није хтео да испуни што му је рекао, и видећи се овај богољубиви у великој тузи и жалости, да нема ниједнога одељенога дела од свога отачаства, где би засебно пребивао, а уз то слушајући прекорне речи са многим досађивањем од свога таста краља угарскога, који виде да му родитељ његов не даде што му обећа, павши на колена, поче се молити родитељу своме, говорећи са сузама:

„Оче, дај ми достојни део твога имања“⁴² колико хоћеш, и види моје велико трпљење, колико времена чекам да примим милостиви твој дар; јер ево сам у великој скрби и жалости, и презиру и дражењу од оних који су око нас“.

А родитељ се његов, по наговору лукавога непријатеља, није обзирао на његове речи, и не измени се срце његово да у љубави даде сину своме

што му је обећао дати, престо свој или било неки део државе своје. Богогласна свирала, васељенски учитељ апостол Павле, саветујући богоугодну љубав родитељима са децом, говори: „Децо не дражите родитеља, и родитељи не досађујте деци, но храните децу вашу, дајући им дужни део“⁴³.

И опет је молио свога оца, говорећи: „Господару мој, колико слугу твојих живе у сваком изобиљу, а ја, љубљени син твој, без твога сам милостивог милосрђа. Имајући ме као богатство душе у мојој младости, и увек веселећи се због мене, лишаваш ме земаљскога богатства, жалостећи ме. Можеш учинити милост твоје чеду колико хоћеш. Учини да нисам лишен Богом дароване ти државе, нека буде истинита реч уста твојих, колико си обећао мени љубљеноме сину своме. Јер боље ти је да ме предаш смрти, него да ме лишиш давања у љубави и имања славе твоје“.

Син његов говорио је са сузама ове жалосне речи, не би ли се како изменио његов родитељ на милосрђе.

А пошто овај није обраћао пажње на његове речи, виде овај богољубиви младић, да је његова душа жалосна, како се каже, до смрти⁴⁴. И пошто је био у великој смутњи ума свога, није знао шта да чини, коме да се потужи, ко да га избави од толике печали и жалости. И погледавши очима својима на небо, рече са сузама: „Владико, милосрдни, вишњи цару, буди милосрдан мени, грешноме, јер ко ће се са мном потрудити, видевши ме колико страдам“?

Када му је таква мисао дошла на ум, уставши са неким својим му људима, оде тасту своме краљу угарскоме, и јави му своју жалост, што му се догоди од родитеља свога. И ражалости се веома његов таст због невоље која му се догодила, и свесрдно се заузе, хотећи му помоћи, и рече му: „Колико хоћеш даћу ти војника својих у помоћ“. И тако узевши велику силу народа угарскога и куманскога, и пође брзо, водећи са собом велику победу. Дошавши ка родитељу своме краљу Урошу опет га је молио говорећи:

„Господару мој и оче, дај ми, чеду своме, достојни део имања твога. Јер где колико времена проведох као ништи гост у твоје дому, чекајући да примим твој милостиви дар. А ти ме ниси послушао. О велика и љута неситости, шта мислиш? Хоћеш ли да царујеш на векове? Не реци, и не варај се. Ево држиш маловремену храну, наслађујући грло своје. Али погледај на сутрашњи дан, јер не знаш шта ће родити данашњи. А ми кажемо: О злога и брзо несталога имања! О горкога среброљубља и неситне утробе! Горе је од паучине. Требало би да и душу своју положиш, ако би било могуће, за свога сина, а ти од земаљског богатства нећеш да му даш достојни део. Слушај реч Владике који каже: „Јер отац је, рече, у Сину, и Син у Оцу“⁴⁵. Зар они немају једну вољу и једномисаони живот и љубав? А ти се не сети да учиниш милости чеду бедара твојих“.

А шта је било после овога? Када родитељ његов није примио такве његове речи молбе, него се још великом јарошћу разгневио на њега, овај младић видећи се да је пред њиме смрт или живот, и не знајући шта да чини, подиже руку на свога родитеља. И пошто је била међу њима велика борба у земљи званој Гацко, син одоле своме родитељу, и узе престо његов силом. И када је сео краљевати на престолу оца свога у српској земљи, назва се благочастиви и христољубиви и самодржавни све српске и поморске и подунавске и сремске земље краљ Стефан.

Видиш ли, о мили, како свршава слава и земаљско богатство? Зар не разорава прво закон, а подиже распре и ратове и све зле немире? Јер о овоме богодуховени орган, као орао летећи више небеса, апостол Павле јавља говорећи: „О ја јадни човек! Ко ће ме избавити од печали живота овога света“?⁴⁶ И опет рече: „Ко хоће да буде друг овоме свету, непријатељ Божји назива се“⁴⁷. Родитељ овога благочастивог краља оде у неку земљу, тамо сврши свој живот, и би часно пренесено тело његово, и положише га у његовим рукама начињеном манасти-

ру, у дому Свете Тројице, у месту званом Сопоћани, и ту лежи и до овога дана.

А жена његова, благочастива краљица Јелена, дође к сину своме краљу Стефану. И њу прими са великом чашћу и славом, и одели јој неки део земље државе своје за пребивање њезино, одајући јој дужну част, као син матери својој, говорећи јој:

„Госпођо моја и мати, нећу да се лишиш богатства и имања славе моје, колико ми је Господ даровао, као што је мени наумио учинити мој отац, да ме одстрани и отуђи од своје славе. Него ћу рећи: „Бог цар наш на небесима и на земљи, и све што усхте и створи“⁴⁸. Јер пророк и Богоотац Давид рече: „Овога понижава, а овога узноси“⁴⁹. Која ли слава на земљи не пролази? Јер ево очи твоје видеше све што је било и што се догодило. А ти као чедолубива мати, у великој љубави узми сва моја богатства, и колико хоћеш даћеш ми из твоје руке. А ја ћу се по достојању теби покоравати и служити теби са страхом и љубављу истините вере, и теби чинити већу част и славу, не би ли како ради тебе благослов наследно. И колико ти сагреших, опрости ми. Твоје молитве нека ме утврде у вољи разума Божија. Јер објави божаствени Павле говорећи: „Јер молитве родитеља утврђују домове деци“⁵⁰.

И тако благочастива мати његова Јелена, најсрдачнијом љубављу са умиљењем рече му красне речи, и сетивши се речи апостола Павла, рече:

„Господару мој и чедо моје љубљено, ево све што се догоди са нама, то не би од руке снаге твоје, но од Бога, у чијим је рукама све и у кога нема обзирања на лице. Он једини све ово учини. Да, ако казне трпимо, Бог нам се обраћа као синовима⁵¹, па чак и љуто страдајући, дужни смо хвалити Господа. Јер сам Владика наш, Христос, толике муке и напасти примајући од безаконика и све трпљаше, показујући нам пример да трпимо напасти. Мени је добро, према речима пророка: „Понизио ме је, да се научим његовим оправдањима“⁵². Разумела сам,

чедо моје љубљено, да овај свет пролази и његове похоте⁵³, и суд ме чека, претећи ми огњеном муком. Јер шта је ово богатство? Са чиме ћемо га упоредити, дрво које има красно лишће, а плода нема, т.ј. добрих дела. А знај, чедо моје колико желиш и бринеш се и трудиш се, хотећи славе и сабирајући богатство, какву ћеш корист имати од тога? Јер доћи ће ти такав дан, који не знаш, и час који не чекаш, и други ће се обогатити твојим. Зар ниси чуо пророка који каже: „Човек сабира, а не зна коме сабира“⁵⁴. Јер исти рече: „Безуман и несмислен заједно ће погинути, и оставиће туђима своје богатство“⁵⁵. Но пази, чедо моје, увек на оно што ће бити. Јер овај наш сујетни живот није живот, но љута смрт. Данас овде, а сутра онде, данас владар, а сутра поданик, данас богат, а сутра ништи, данас судија, а сутра суђен“.

О разума и неисказане премудрости, чиме се прве свете жене украшаваху, као и ова христољубива Јелена, уздајући се у Бога, божаственим речима поучаваше сина свога. А благочастиви и самодржавни син њезин краљ Стефан, примивши с љубављу и у сласт њезину поуку, и павши на њезине ноге, молио се је са сузама, да прими проштење својих грехова и да добије благослов. И ова христољубива, дарова му савршени благослов и мир, и тако пође у одељени јој свој крај, примивши много имање и часне дарове, колико је хтела, од љубљенога сина свога.

[Месеца марта, дванаести дан, живот
благочастивога краља Стефана Сремскога,
званог Драгутина, а у монаштву
Теоктиста монаха]

Благочастиви и христољубиви син њезин Стефан краљ, примио је престо оца свога, као што напред изнесосмо у овом спису, крепко и самодржавно владајући у своме отачаству, увек ограђујући свој ум страхом Господњим¹, и сећајући се смртога часа. Сви околни цареви, колико слушаху за толику силу и крепост и целомудрену мудрост његову, веома велику љубав осећаху према њему. А они који су се хвалили против државе отачаства његова, слушајући за велику силу његову и крепост, којом га је Бог крепио, сви који су зло мислили, враћаху се пуни стида, и сви моћни земље његове, радујући се украшаваху се, учени и утврђивани речима његовим. Јер ум његов беше просвећен од божаствене благодати, сијајући се увек као злато седам пута испушано.

Јер овај благочастиви по речима пророка овако чињаше говорећи: „Неправду омрзох и одвратна ми је, а закон твој заволах“². Јер тако беше уистину у дане његова краљевства, чега и ми сведоци бисмо. Јер неправда и гордост и лихоимство, или ма које од зала, ништа од тога није се налазило у данима његовим, када је он владао у отачаству своме. А Бог предобри и најмилосрднији, који „неће смрти грешницима, но да се обрате и да живе“³, чије је човекољубље неисказано и слава непостижима.⁴ Он хтеде показати слугу свога, овога благочастивог краља очишћена, да не умре живећи у земаљском царству и павши у грех. Јер он постаде благочастив сасуд потребан Богу, хотећи пронети његово име⁵ пред народима и царевима.

После овога ускоро, иза мало времена, Бог јавља овако знамење овом благочастивом краљу Стефану. Када је јездио неким послом с властелом својом под градом Јелечем, павши са коња сломи ногу своју. Пошто је била велика узбуна и велика жалост у

његову отачаству што је њихов господар тако рањен, плачући говораху:

„О моћни и славни господине наш, чувару и заступниче, шта ћемо радити ми слуге твоје, стадо даровано ти Богом? Јер ако ко од околних царева чује за такав твој пад, ми ћемо насилно потпасти под руку тубинаца, лишавајући се тебе, наш мили господине и чувару, славо наша и радости“.

Многе остале и друге веома жалосне речи говораху, ридајући за својим господином. А овај благочастиви краљ Стефан овако је мислио у своме уму и говорио:

„Ево видим ваистину да је праведан Господ и да правду заволи“⁶. Сагреших, Владико, очисти ме, и чинио сам безакоње, опрости ми. Јер прво не послушах заповести божаственога Ти писма, како рече у светом Твоме еванђељу: „Ко злостави оца или матер, смрћу нека умре“⁷. И опет: „Поштуј родитеље равно са Богом“⁸. Ове заповести преступивши ја јадни, погубих самога себе, подигавши руку на свога родитеља, (тако) да су ево моје ране по заслуги, и не само ово, но и горе од овога, што предвиђам, ускоро ме очекује. Јер ево грло моје, наслађујући се мало-временом храном, загорчава ми се; јер речи родитеља ми ускоро ће ме стићи. Но Владико Христе, који си нас саздао, знаш нашу немоћ и знаш, Спаситељу, наше суштаство, који си се обукао у њега. „Теби једином сагрешио сам и пред тобом учиних зло“⁹.

Када је тако говорио са великом скрушеношћу свога срца, одмах у тај час посла посланике своје ка своме најмлађем брату Милутину, говорећи му: „Брзо дођи ка мени, јер имам велико тајно саветовање с тобом“. А он чувши за такву његову болест, брзо пође ка њему, и дошавши му у место звано Дежево, у области рашке жупе, и ту учини велико ридање и плач над својим братом. А рече му благочастиви краљ Стефан:

„Љубими мој брате, ево видиш, како учиних, тако ми се врати, да више нећу владати на овом пре-

стољу, који силом узех своме родитељу. А ако после овога останем на овом престолу краљујући, тело моје има да буде искушано од Господа љутим неисказаним казнама. Јер по делима мојим што учиних, све ово доћи ће на ме. Јер мислим како за навек отпадох од царства будућег, зажелевши пролазне славе. Јер бол од геене очекује ме, вечне узе и тама крајња, отровни црв, шкргут зуба, скрб и туга огњене реке. Која ће ме реч избавити, вазљубљени, ко ће се заузети и помоћи мени који се мучим? А ти, драги мој и љубими брате, узми моју царску круну, и седи на престолу родитеља свога, јер Бог тако заповеда, и у многолетном животу краљуј и брани отачаство своје од насиља оних, који војују против тебе. Господ мој нека те утврди и укрепи и сила светог Духа нека те закрили, заштићујући те од нападаја лукавога; анђео Господњи нека је увек са тобом, и када спаваш и када ходиш, чувајући те и веселећи душу твоју“.

И после овога дарова му свој престо, и како треба прославише говорећи: „Многа лета нека даде Бог благочастивому и христољубивому Стефану краљу Урошу“, и све што је потребно иза овога. Даде му драгоцене дарове и злато и хаљине скупocene царске, коња свога и оружје своје, које сам на себи, на своме телу ношао. Све ово даде му говорећи: „Опаши се оружјем овим, око бедара својих, силни“¹⁰, успевај у већем ка Богу, владајући у отачаству своме. Од Владике свију Христа се не уклањај, закону божаственог писма вредно се поучавај, родитеља не бешчествуј, да ти се умноже године живота¹¹. Убога не презри, да не пострадаш љуто са оним богаташем¹². Од истине не отступи, јер каже Владика наш Христос у еванђељу: „Ако у истини останете, истина ће вас сачувати“¹³. Молим те, у Господу вазљубљени брате мој, све ово сачувај, и неће наићи зло на тебе; а ако ли и наиђе, хвали име Господње благословено на векове, и речима увек и именом Господњим противи се њему. У чему си у недоумици да ли је Богу угодно, у Њега јединога моли, и по пророку испуниће ти Господ све молбе твоје¹⁴. И мене љубимога ти брата не заборављај у

љубави срца твога. А ја идем у судбину коју ми је Бог одредио, да не прећем у друге векове са силом љуто страдајући у овом животу. Треба да се само-вољно предамо ка страдањима и телесним боловима, као што смо вољно учинили зло и оно што Богу није угодно. Према томе све ово дође на нас, зато те у жалости поменуемо, Господе“.

Утврди га богоразумним речима, и тако се ра-стаде са братом својим, где му дарова краљевство у Расу, у месту званом Дежево.

А христољубиви краљ Стефан, кога ћу, о љубими, усудити се назвати другим многострадалним Јовом, или боље рећи Аврамом праведним и гостољубивим, који волећи госте и анђеле прими у старости својој¹⁵, исто тако и овај господин мој ревнујући њихову оби-чају, оставивши славу земаљског царства и свој пре-сто, и од тада сасвим не хтеде ништа од тих пролаз-них ствари, и уставши оде у област државе своје, у земљу звану Мачва, коју му је дао таст његов краљ угарски. Тамо дошавши са женом својом благочасти-вом краљицом Кателином и са једним делом вла-стеле своје, овај благочастиви носио је у срцу своје ризницу многоцењенога бисера, Христа¹⁶, и хотећи се обогатити Његовом благодаћу која све даје, дође у ту земљу да је просвети, и да народ, који је био у тами и мраку незнања, по учењу божанскога писма приведе ка светлости спасоноснога живота.

Шта да кажем, о љубимци, ја смирени Данило или шта прво да кажем? Одакле да почнем толике трудове и страдања овога благочастивог мужа, не-исказане подвиге и бдења и ноћна стојања, непре-сушне изворе суза његових? Ко ће наћи таквога, који ће вам по имену изложити неисказана његова чуда, милостиње ништима, утехе малодушнима, састрадања онима који су у скрби, избавитеља увређенима, мно-госветла светилника божаственим црквама? Јер ово-ме Господ посла своју светлост и истину, да га оне васпитају и воде¹⁷ и у велико и свесрдачно кајање и

богоугодне трудове, о чему смо наумили да саста-вимо слово колико је могуће.

После овога овај благочастиви краљ Стефан осме-ливши се тако, имао је свагда страх Господњи у срцу, и био је распаљиван Његовом љубављу вере исти-ните, и прионуо је само за Њега душеумном мишљу својом, према речима пророка: „Мени је добро при-јањати Богу, и полагати на Господа своју наду“¹⁸. Јер Он је једини добар и милосрдан душељубац и стројитељ нашега спасења, јер увек чека наше ка-јање, јер прима све као (и) разбојника и митара, са-мо ми не prestaјмо вапити непрестано са сузама. Јер овај благочастиви овако говораше, сам себи изла-жући мисао своју овако:

„О душо малаксала, о душо убога, све дане жи-вота свога проживела си у небризи; о душо, већ зађе сунце и ево твој век је при крају, ти која си волела грех. После овога немаш никаква дела у овом веку. Нема ти спасења, но вечна мука. Мало времена имаш да се покајеш од зала својих, која си учинила; но уздахни и оплакуј себе, и устани од сна очајања свога, од тежине и лености, и подигни руке своје, и повичи из дубине срца ка Ономе који те може спасти, и реци: Наставниче, Спаситељу, гинем, могуће Ти је спасти и помиловати, јер сам створење руку Твојих, само ако хоћеш. Јер ево нисам као онај, који је тридесет и осам година боловао, кога си само речју здрава учинио¹⁹; но ја грешник од младости своје сам ослабљен мноштвом безакоња својих, и нисам достојан погледати и видети висину небеску или наз-вати свето и славно име Твоје. Но пошто си ми сам рекао: „Позови ме и услишићу те“²⁰, зато сада зовем и вапијем: Отвори ми, Владико, отвори ми недо-стојноме и јадноме двери милости Твоје, јер Ти си просвећење и светлост омраченима, као што рече у светоме Твоме еванђељу: „Ја сам светлост свету, и који иде за мном, неће ходити у тами“²¹. И опет: „Ако ко реч моју сачува, неће мрти никада“²³.

Док је благочастиви све ово у молитви говорио ка Христу Владици свију, незлобиви Господ Бог, брзо приклањајући божанске уши своје на слушање вапаја оних који страдају и не одвраћајући свога

доброга лица од оних који Га призивају, тако исто не удаљи милости своје ни од овога угодника свога, хотећи да га прослави у добрим делима у овом веку и да написано буде име његово у књигама живота. Јер овај благочастиви имабаше велику и свесрдну љубав према Богу, изнад многих у роду своме, светлећи се сваком врлином као многосветла зрака сунчана у отачаству, хотећи свима свакако довољно собом показати. Бог је преводио овога праведнога мужа од толике славе његове и части и престола царскога, и од свега његова што је имао владајући у отачаству своме. И беше у тој страној земљи, чекајући обећање наде. Јер многа његова страдања показаше се као уздање у Бога, по апостолу Павлу који овако каже, јер рече: „једни за Христа Исуса тело своје распеше страдањима и похотама“²³, као и овај блажени, духом живећи, ка духу ревнујући, у жељи да овим и сврши. Јер његов век пун младости и снажне храбрости према противницима пролажаше. Јер то све сујетно и кратко, као и цвет пролетњи венуло је. Јер снага и крепост изнеможе и уједно и пропадљиво тело, а кости састављене сухим жилама приклонише се на ову ствар, т.ј. наду к Богу.

Јер овај слуга Христов са смелошћу оплакиваше себе пре времена, говорећи у своме уму себи:

„Оплакуј себе, убоги, да не чујеш тамо: Зар се сада кајеш, када није време покајању? Јер човек, злато изгубивши наћи ће друго, а изгубивши време покајања, никада неће наћи друго“ (т.ј. време за кајање). У овоме нас учи и поучава божаствени Павле: „Док имамо времена покајмо се, чинећи богоугодна дела“²⁴.

Овај богоугодни Христу муж жељени, одбацивши далеко од себе своју одећу, царске хаљине и златни појас, који ношаше, облачи се у поцепане и искрпљене, а паше се ужетом од сламе по нагу телу своме, говорећи у радости срца: „Опасао си ме весељем да прославим Твоје име“²⁵. А вретинче од длаке навукавши на своје тело, овако говораше:

„Обуче ме, Владико, у ризу спасења“²⁶. „Јер ево, господо моја, када сам у младости својој носио железно оружје и ратовао против оних који су са мно-

војевали, велику тугу трпело је тело моје од тежине таква оружја, а сада у оваком оружју, у које си ме удостојио да се обучем, са великим весељем трудим се да војујем, Теби, бесмртноме цару сила. Јер знам да се приближи долазак Твој. Но тешко мени, који немам да Ти принесем плода добрих дела; јер ево предвиђајући гневни глас Твој, бојим се и дрхћем када будеш рекао: „Идите од мене проклети у огањ вечни“²⁷. Колебају ме вали бесовских нападаја, но утврди мој ум непоколебљиво, тело ми дрхће, а слух мој нека чује поуке твојих божанских речи. Дај ми извор суза, да омијем душевне нечистоте, и да се не удаљим од Твоје милости у страшни и грозни онај дан, од кога дрхће душа моја и ужасавају се састави тела мога“.

Ово ћемо, дакле, казати вазљубљени, овај христољубиви сваке ноћи постељу своју сузама мочаше, слично пророку и Богооцу, који каже у неком псалму: „Измићу сваке ноћи ложе моје, и сузама мојим омочићу постељу моју“²⁸. Јер не само да оплакиваше себе, „но и сна не даваше очима својима, ни дремања већама својима“^{28а}. Шта сам ја рекао да постељу своју сузама мочаше? У земљи беше ископано место као и гроб, у коме је мало отпочинуо од многога бдења и од труда ноћнога стојања када је легао, а гроб беше пун трња и оштрог камења, тако да није могао лећи у сласт, а уз то легавши у њега, много је плакао и био се у прса горко, са тугом срца вичући ка Спаситељу:

„Ох, ох, светлости моја слатка Исусе, како се удаљих од славе Твоје? Дао си ми очи да гледам светлост Твоју, а ја њима угледах зло. А знајући да си Ти истинити син Божји, и Ти си превечно слово, који седиш с десне стране Оца, будући у подобију Очеву, Ти си простро небо као кожу и утврдио земљу на водама, и слично море оградио си песком, учинио си да Те анђелске силе опевају,²⁹ а природа земаљска да Те непрестано хвали. Јер Ти си онај који постављаш земаљске царе и који им снабдеваш царство, и који им у руке предајеш управљање народа. Међу њима је множина оних који Те

хвале, Господе, и који се боје Твога имена. А ја јадни, заборавих Тебе, Бога свога, који ме је створио“.

Овако моливши се са сузама, опет устајаше од таквог рова земаљскога, имајући у рукама својима божаствено еванђеље, које непрестано прочитаваше, и отворивши божаствена уста своја са Давидом, појаше божаствену песму говорећи: „Подигну ме из рова земље и исправи стопе моје, и положи у уста моја нову песму“³⁰. И опет: „У ноћима подижите руке више ка светима и благословите Господа“³¹. И опет: „Боже, Боже мој, ка теби раним, ожедне Тебе душа моја“³². Јер ваистину је приносио Богу нескврну и чисту жртву, молитве своје, целим бићем човечјег састава.

Веома љубљен и од свију поштован и од свију очекиван, сваким добрим делима утврђујући се, и ка овима све више јако се бринуо, а раскош вредним уздржањем победи, говорећи. „Браћо, умрећемо у греху, да живимо у Богу“, и опет: „да не царује, дакле, грех у смртном нашем телу, да слуша похота његових“³³. Он оваке речи говораше:

„Помени се, јадни човече,
не варај се у овом веку,
и помисли у уму своме,
да наш живот ништа нема
осим сузе и уздахе,
презире и мржњу,
непријатељства и зависти и лукавство,
злобу и неправду и неситост.

Које је од овога што нас води у живот вечни?

Зар нам не приводи реку огњену и муке неискане?

Зар нам не представљају љуте и немилостиве анђеле?

Зар добри и милосрдни Бог не одвраћа због овога свога лица од нас, говорећи са гневом: „Отидите од мене, проклети, у вечни огањ, јер вас не познајем“³⁴.

Било богатство,
било слава,
било здравље и сила,
било лепота изгледа,
ништа од тога неће поћи на суд Владичин.

Јер све ће слично сенци погинути и као сенка прећи ће, само ћемо ми наги и обременени грехом стати пред суд Владичин. Јер све човечје је ваистину таштина по ономе који говори: „Све на земљи је таштина над таштинама, и све је таштина“³⁵, и по апостолу, који каже: „да ништа не донесосмо на овај свет, нека се зна, да ништа не можемо ни изнети“³⁶. О овоме рече један од премудрих: „Када човек умре, наследи гмизавце и звери и црве“. Немојмо, вазљубљени, погубити душе своје ради пропадљивих (ствари).

Овај благочастиви и христољубиви Стефан оваквим речима утврђиваше ум свој, говорећи:

„Прикуј тело моје страху Твоме“³⁷; „и учини са слугом Твојим по милости Твојој“³⁸ и утврди ме пред Тобом на векове. „Јер ако безакоња моја погледаш, Господе, Господе, ко сам ја грешни, који ће моћи постојати“³⁹. Јер, Владико, ако спасеш праведника, шта је у том велико? Или ако помилујеш чистог. Такви су достојни милости Твоје. Но пожури брзо, Христе мој, у помоћ мени недостојном, и избави ме од уста лукавога звера, и приону за земљу утроба моја⁴⁰. Но пошаљи благодат Твоју мени у помоћ, да умртвим телесне страсти“.

Шта ћу рећи, његове подвиге и страдања, и молитве што претрпе? Јер блажен је живот његов у овом веку и часна је смрт овога богољубивог мужа пред Господом. Јер колико је богатство његово и слава земаљска, премного злато и драгоцени бисер, и царско одело и све остало од таквих, богоугодно и целомудрено расточаваше. Прво колике је милостиње даровао у божаствене храмове и потребе и сасуде црквене, правећи у дому своме свештене сасуде златне, украшене бисером и драгим камењем, путире, дискосе и велика нафорна бљуда, кадионице и златне свећњаке, и друго, што је потребно од

таквих ствари, свештеничке златоткане драгоцене одежде. То све чинећи у дому своме шиљаше на дар божаственим црквама, и не само црквама отачаства свога, него и у друге благоверне народе, говорећи: „Твоје (дарове) од твојих (дарова) приносим Ти, Спаситељу мој“. Драгоцене дарове потребне црнцима тих места и целом црквеном клиру, свакоме према своме позиву довољно даваше, за одевање тела њихова и да се исхране. Он свима овима шиљаше своје вазљубљене и поверљиве људе, да ово дају са љубазним и смиреним речима, пишући им и говорећи: „Примите ове моје мале приносе вама, и молите Господа Бога за мене грешнога, не би ли како год вашим молитвама био мени милостив судија у дан страшнога испита.“

Видите, дакле, вазљубљени, таква су била искушења и печали овога благочастивог мужа, јер колико је живео у светској сујети, никако се није удаљивао од богоугодних дела. Тако треба човек, удаљивши се од света и онога што је у свету, да се једино брине за душу своју или како ће угодити Богу, не обраћајући пажње на оно што је од овога света.

Но опет ћемо изнети његово велико трпљење и снагу. Јер он живећи у овом свету, имајући жену и децу и државу велике земље, и бринући се о својим војницима и о управи дома свога, и како да брани земљу отачаства свога од насиља иноплемених народа, и све ово чинећи, ниуколико не остављаше богоугодних дела, нити злоба измени његова разума, нити лукавство превари његову душу. Јер за такве рече Соломон: „Угодан беше Богу и вазљубљени живећи у свету“⁴¹. А више је имао у своме срцу смерну кротост, слушајући речи апостола Павла, који овако каже: „Знаете благодат Божју, да ради вас осиромашите будући богат, да се ви обогатите Његовим сиромаштвом“⁴². А наводи и друго место које каже: „Владајте се као што доликује звању, којим сте позвани, са сваком смерном мудрошћу,

кротошћу и трпљењем“⁴³. Све ове врлине, које рекосмо, извршаваху се у овом благочастивом.

Почетак свакога његова успеха је у Богу, јер шта да кажем о толику његову подвигу и трпљењу и ноћном стајању његову, молбама, молитвама и божанским песмама? Све ово чињаше стојећи на тајном месту и мучећи тело своје, слушајући реч Владике у светом еванђељу, који каже: „Када се молиш, уђи у клет своју и затвори врата своја, и помоли се Оцу твоме који је у тајни“⁴⁴. Јер тако знајући чињаше. А када биваше време ноћнога пјенија да иде са збором у цркву, и према законском црквеном уставу на његову дворцу, он сам налажаше се пре свију у цркви, и пошто је ту свршио обична пјенија, и ако је ноћу рано било, опет је одлазио на оно исто усамљено место, свршавајући све по достојању, како беше навикао. Ту стојећи у великом подвигу, крепким гласом и топлим сузама вапио је ка Владици, као када ко страдајући од љуте ране крепко зове вапијући, ако би ко могао да му помогне. Тако чињаше овај богољубиви не само у своме дому, него ако се догодило да иде на неки пут, на којем год месту, тако чињаше, као и у своме дому, увек је био ископан гроб у земљи, и место мекане постеље било је прострто оштро камење и трње, и у тако спремљеном (гробу) лежао је, као што смо раније у овом спису указали. А ја, грешни Данило, био сам тајни зналац неких таквих његових подвига.

Колико смо могли, рекли смо вашем богољубију његова богољубива давања и дарове ка иноплеменим народима, царевима и војводама и осталим силнима. У руску земљу много пута шиљаше посланике своје са драгоценим даровима ка божаственим црквама, и милостиње ка ништима. Јер у тој руској земљи имао је љубљенога свога пријатеља кнеза Василија, и њему дужну част одаваше, шиљући му слатке речи. Шта ја то кажем, зар само у ову једину земљу? Не само овде, но и у свети град Јерусалим ка гробу Господњем, и светим местима која су тамо, на Синај, и у Раит и на друга места, која припадају к Јерусалиму. Тамо одоше многи његови дарови и милостиње, које шиљаше

тамошњим монасима, имајући срдачну жељу за њих, ако би му било могуће како год да снабде њихов живот.

Но да изнесемо како овај благочастиви муж ваистину имађаше велику жељу, како би му могуће било да види она велика и дивна места, која споменусмо у овом спису, места, где се ваплоти и поживе Господ наш Исус Христос, поставши човек да спасе човека, ревнујући оним богоугодним делима великога архијереја Христова кир Саве, трудима његовим и путовањима, због којих се прославља у спису његова житија. Тако је и овај господин мој хтео учинити. Но када то чуше великаши у његову отачаству, добоше говорећи му:

„Ево све видимо, што хоћеш да учиниш и како хоћеш да се разлучиш од нас, најслаби наш господине и хранитељу. Но коме остављаш нас? Ко ли је такав као ти, који нас може бранити, нас и целу земљу отачаства твога од навале непријатељских народа? Јер ево многи се цареви убојаше твога имена, дивећи се храбрости твога ума. Јер нећеш ти дати другоме своје славе, нити туђем народу својих корисних.“

Овај благочастиви предржа земљу отачаства свога, доби многе крајеве угарске земље, а такође и босанске земље. Многе од јеретика босанске земље обрати у хришћанску веру и крсти их. Јер толику своју славу и богатство хођаше оставити, у намери да странствује као ништи Христа ради, и да постигне живот оних, који страдају ради Христа, скитајући се у горама и у пропастима земаљским⁴⁵, говорећи сам к себи: „Тешко мени грешноме, обложеном бригом овога света, и толико сагрешившем Владици своје Христу“.

Од оних монаха тих места која споменусмо, имао је неке као духовне оце, у писму препоручивши се к њима, да им буде духовно чедо у Господу. Такође у писму исповедаше им своје грехе и даваше их њима на расуђивање, да би му дали епитимију, колико припада за његове грехе. А ови оци његови такође у писму даваху му заповести и души корисне

поуке, говорећи: „Ако ово извршиш, чедо наше поверено нам у Господу, што ти заповедисмо, ти ћеш се настанити у бесконачне векове, где је неисказана радост са анђелима и светлост вечна у Господу“. Једнога од достоимених таквих монаха имао је као свога духовнога оца на Јордану, званог Галактиона, и ка овоме имао је велику смелост бринући се за њега, и њему даваше све своје имање, говорећи: „Оче, узми моје имање и подај га ништима“.

И овај христољубиви даваше непрестано милостињу ка ништим и страним и маломоћним, хромим и слепим. Сви слушајући о милостињи његовој, не само из земље отачаства његова, но и од других околних народа сви иђаху ка њему, у славни његов двор у Срему, место звано Дебрц, веселим ногама, знајући да ће примити довољно милостиње несказане. У срцу његову није се јављала таква мисао, која каже: „Оставимо нешто, да ујутру дамо“, или: „неће ли бити доста деци мојој или жени“? На то није пазио, јер беше отац сиротих и бранитељ удовица.

Вазљубљени, изневши ово напред написано о овом христољубивом, сада ћемо говорити о овом преосвећеном архиепископу, т. ј. смерном Данилу, чијим молитвама и благоразумном поуком објави се житије ових христољубивих краљева српске земље. Пошто је овај преосвећени вољом Божјом и његовом најдарежљивијом силом и благодаћу светог Духа издржао правило богоизбраних монаха Свете Горе, и био наречен игуманом хиландарским, када је живео у том месту, посла ка њему благочастиви краљ Стефан Урош, брат овога христољубивог краља Стефана, говорећи му љубазне речи у писму, овако: „Господару мој и оче, молим ти се у име Божје, брзо пожуривши доћи к нама са свима монасима Свете Горе“. И чувши ову вест преосвећени господин мој, пође брзо. И када је дошао у место звано под град славни Скопље, на реку звану Велика, и ту се славно обрадова господин краљ због до-

ласка овога преосвећенога и његова збора, и учинивши много већање са њиме, посла га ка вазљубљеноме своме брату Стефану краљу, због послова које је имао. Јер овај преосвећени беше му веома мио и познат.

А када је овај преосвећени дошао у славни двор његов Дебрец, у земљи званој Срему, и са свима изабраним монасима Свете Горе, и када је чуо благочастиви краљ Стефан за долазак овога преосвећенога, веома се обрадова, као да га је снашла нека неисказана радост, и ту седоше засебно, и овај преосвећени јави му речи брата његова. И тако свршивши све што је хтео, због чега је био послан, и овај христољубиви краљ духовно и телесно развеселивши се са преосвећеним и са целим његовим сабором, дарова му драгоцене и изабране дарове, много злато и светитељске одежде. Такође и жена његова благочастива краљица Кателина, и њезина и сва његова властела и великаши многим даровима почаствоваше овога преосвећенога, како приличи светитељу. Најпоследе благочастиви краљ Стефан узевши са своје трпезе златне панагијаре, даде му говорећи: „Ево дајем ти у љубави дар за мој спомен“. И друге многе праведне ствари колико му је било потребно, све даде овом преосвећеном. И коње своје добре дарова му, који ће га однети на своје место где живљаше у Светој Гори. А исто тако и све монахе Св. Горе, који су са овим преосвећеним, свакога обдари драгоценим даровима према његову звању. А нарочито дарове, које њему приношаху од других народа, све ово даваше на чудну своју хвалу и част. И тако се опрости с њим овај господин мој преосвећени архиепископ Данило,

и опет оде ка превисоком краљу Стефану Урошу, свршивши све што је хтео. И нађе превисокога краља на месту званом Овче Поље. И даде му књиге што му писаше брат његов и опет што је имао нарочито да каже, јави му. И сазнавши краљ како смислено и разумно овај преосвећени све угодно му учини, јер од младости своје овај преосвећени

не погрешни воље овога благочастивог, и веома много обасувши га чашћу, отпусти га са многим даровима ка ћелији његовој.

И када је овај преосвећени дошао тамо на своје место у Свету Гору, после овога одмах оставивши старешинство славнога манастира Хиландара, где беше игуман, и оде на сред Свете Горе, место звано Карије у сихастарију светог Саве, и ту је волео да буде у иночеству, као што је некада ту живео господин наш и учитељ архијереј Христов кир Сава, живећи у великом подвигу, мучећи тело своје постом, бдењем и молитвама, јер сам тамо живећи, и онима који после његове смрти хоће да на следе то иночко место, овако заповеди, говорећи: да један или много два живе у његовој сихастирiji. По заповести његовој и овај преосвећени господин мој чињаше, живећи у усамљеном пребивању, сваки законски устав испуњујући,

и када је много ту живео, дође му на ум благоугодна мисао, да састави списе богоугодних речи и да их пошаље ка оном благољубивоме мужу, т.ј. благочастивоме и христољубивоме краљу Стефану, с којим је имао велико обећање у љубав Божју. И што је био помислио, тако и учини. Све ово свршивши и са свим срдачним благословом и богоизабраним речима и часним списима, све саставивши са овима посла једнога од својих монаха, старца Атанасија, јављајући му дивне речи. Када је овај дошао до благочастивог у славни двор његов Дебрец, овај христољубиви краљ Стефан учини велику радост због његова доласка.

И када се мало задржао овај старац код христољубивог краља и када је прошло неко време, паде овај благочастиви у љуту болест, и поче веома боловати. И разуме овај христољубиви да неће избећи љуте смрти у тој болести. И опоменувши се у уму овоме, поче плакати горко, говорећи: „О јаој мени, о тешко мени јадноме, јер дође време посе-

чења смрти моје, да ме уграби ка оним вечним мукама неспремна“. И тако посла писма ка епископима и игуманима и ка свој властели који су силни у његову отачаству, говорећи:

„Нека вам је знано, вазљубљени, да се приближи време мога престављења, и не знам који дан се растављамо. Но сетивши се маловремене љубави коју сам имао према вама, брзо дошавши, гробу предајте тело моје“.

Када је такве гласе послао, они који су их примили, брзо пожуривши се добоше ка овом благочастивом, обузети великом жалошћу, и горко са сузама вапијући.

„О сунчана зрако истока истока, зар тако одлазиш, ти који си просвећивао разуме срдаца наших? Ко ме ћемо се ми приљубити? Ко је онај који је био слава наша и радост“?

Јер просвети се ваистину, о љубимци, живот и рад овога христољубивога. Благодат светог Духа живећи у Њему, стварала је његов богољубиви живот, и у целу земљу изиђе глас о њему, као што је било речено у списима о неким стварима, јер благородни плод неће отпасти од свога корена. Тако је и овај богољубиви муж увек дочекивао смркнуће дана у сваком исправљању и у подвигу истините вере, и опет дочекивао свануће у богоугодним делима, јер је такву власт он примио од Господа, као што рече у своме светом еванђељу, говорећи ка ученицима својима: „Ево дадох вам власт наступати на змије и на скорпије, и на сваку силу непријатељску“⁴⁶. Тако и овом благочастивом даде да не могу ни сам сотона ни његови бесови стати против њега или јавити се. Јер приношаше Богу непорочну жртву, своје молитве, не само за себе, но и за умно стадо, т. ј. народ отачества свога. Јер такве тражи Отац наш небесни, као што рече говорећи ка жени Самарјанци: „Бог је дух, и ко Му се клања, духом и истином треба да се клања“⁴⁷. И у толикој љутој болести не изнеможе од таква подвига и исправљања, колико је био навикао, говорећи речи апостола Павла, који је овако рекао: „Када сам у немоћи, тада сам силан, и сила моја се свршава у немоћи“⁴⁸.

И када се сабрао сабор отачества његова, као што напред указасмо, и овај благочастиви великом жељом свесрдачне љубави ка Богу захте да прими монашки образ, говорећи ка целом свештеном сабору епископа, игумана и изабраних монаха, који су дошли на његово претстављење, и молио их је, говорећи:

„Браћо и оци, молим вас ја грешни, приступивши свршите све по достојанију, што ја грешни желим, ако и нисам достојан, но милостив је Бог свима, у Њега уздајући се, приступам ка оваком делу нелицемерно, јер он чини вољу оних који Га се боје и молитву њихову услишаће“.

И чувши сви речи овога христољубивога, изменише своје мисли у велику жалост. И пошто је спремно све што треба за њега, и сам нагнувши се од одра свога, на коме лежао, и тако отворивши своја богохвална уста, поче говорити:

„Колико ми је слатка реч Твоја, владико Христе мој, коју си рекао у светом Твоме еванђељу, водећи нас грешне у покајање и рекавши: „ходите ка мени сви који се трудите и обременени, и ја ћу вас упокојити“⁴⁹, и опет: „Узмите јарам мој на себе, јер је добар, и бреме моје је лако“⁵⁰. И томе ревнујући, ја јадни, хоћу да испуним на себи Твоју реч“.

И када је ово по законском уставу свршено, и тако обукоше га у монашке хаљине, и после овог наложише на њега анђелски образ, и нарекоше му име Теоктист монах назван у анђелском образу.

Велики плач и ридање и жалост била је у свему отачеству овога блаженога, видећи ово што се збива са њиме, и горко вапијући са сузама,

„Зашто се разлучујеш од нас, добри пастиру наш и учитељу? Ко ће се место тебе такав наћи као што си ти, бранећи земљу отачества свога? Јер твога имена убојаше се сви који зло мисле. Помоћу Владике твога Христа изгубљено стече, и расточено сабра, и сиромашно обогати, и пало подиже, и неславно прослави, и оно што сасвим никада није било, показа дивно и преславно у своме отачеству. Неисказана су твоја добра дела, о блажени, којима

те Бог прослави на векове. Јер ти си јеретички кукољ духовним српом из корена посекао, и тиме си се назвао обитељ светоме Духу“.

Овако су говорили његови вазљубљени жалосним речима, и оставши још мало у животу, овај благочастиви разумним речима саветовао је своју супругу и вазљубљенога сина свога Владислава, и по реду силне државе своје, како ће живети у доброј вери и чистоти, и смислено, и како ће разумно бранити земљу отачаства свога, од малог до великог упућујући слатким речима својима. И писма посла ка вазљубљеноме своме брату христољубиво-ме краљу Стефану Урошу, јављајући му све о својој смрти. А ту је био и монах овога преосвећенога звани Атанасије, и заповеди да му даду све што треба, и дарове драгоцене посла ка овоме преосвећеноме, говорећи: „Прости ме грешнога, господине и оче мој, јер ево идем на пут, на који нисам никада ишао“. И док је ово трипут блажени говорио, вршила се над овим блаженим пјенија и надгробне песме, и тако предаде Господу свој дух, дан је био петак, а час девети.

И ово чујте, вазљубљени. Као што је по достојању обичај да се омије тело умрлога водом, тако је било и са овим блаженим. И када су га хтели омити, набоше га опасана оштрим појасом од сламе по нагу телу његову и обучена у оштру ланену хаљину, а појас од сламе залепио се дубоко у тело његово, и када су хтели да га скину са тела, нису могли. И када су га много квасили водом, једва га одлучише од тела овога блаженога, што све нико није знао за живота његова. Друго чудо чујте, вазљубљени, јер истину говорим: Овај благочастиви живећи са женом у своме животу, мислим више од двадесет и три године не дотаче се ње, но чувајући се обоје у целомудрију и чистоти, остадоше живећи као брат и сестра. О овоме каже апостол Павле говорећи: да има који имају жене, као и да их немају⁵¹. И свршивши сва надгробна пјенија и узевши тело овога блаженога од сремске земље, и носећи ибаху ка истоку. И када су дошли у Рас ка цркви св. мученика Христова Георгија у његов ма-

настир, и ту све обично свршише, и тако гробу предадоше тело овога блаженога Теоктиста монаха, некада бившег краља Стефана моћнога и самодржавнога, и ту лежи до данашњег дана.

Заповедио је у животу са страшном клетвом изрекао је: ако се јави каква благодат Божја на њему, да не износе тела његова од прашњаве земље. Тако је и било, јер Бог прославља оне који Га славе.

Такови беху подвизи и страдања и богоугодна дела овога блаженога, и кроз њих прими венац царства небеснога. Достојно је, вазљубљени, да и ми ревнујемо овоме, да се не лишимо вечних добара у Господу.

Би престављење овога преблаженога месеца марта двадесет други дан, треће недеље свете четрдеснице у петак, у час девети и тако се разибоше свако својој кући, славећи и Сина и св. Духа, сада и увек и на векове векова. Амин.